

NATIONEN

DISTRIKTENES NÆRINGSAVIS · NR. 270 · 2011 · www.nationen.no

* DISTRIKT · 10-11

Fredet Vågå-gård i sterkt forfall

* EU · 16 - 17

EU vil ha enklere avtaler med Sveits

POLITIKK · 5

1265 dager uten svar på GMO-mais

Kathrine Kleveland og Bell Batta Torheim i Nettverk for GMO-fri mat og får regner med avklaring om

genmodifisert mais før jul. Miljøvernminister Erik Solheim har hatt saken til behandling siden juni 2008.

KOMMENTAR · 3

EKKO

«Senterpartiet skal bli tydeligere. Det er det vanlige ekkoet partier i motvind hører når de roper i skogen etter svar.»

Kato Nykvist er konstituert politisk redaktør i Nationen.

* NÆRINGSLIV · 4

Kjedene holder fast på leverandørene

Det er liten utskifting av leverandører i forhandlingene med matkjedene.

* NÆRINGSLIV · 7

Sagbrukene er avhengige av Follum

Kutt ved Follum fabrikk vil ramme sagbrukenes salg av sagflis.

* DISTRIKT · 9

Os best på lokale klimatiltak

Tre kommuner ble hedret for klimatiltak av Zero og KS. Os i Hordaland vant.

EU · 14-15

Spansk løsning

Mariano Rajoy og hans Folkeparti inntar regjeringskontorene etter søndagens valg. De har et klart mandat, men også voldsomme økonomiske utfordringer foran seg.

Nesten 100 år etter at gården Haugøy i Vågå ble fredet, er **forfallet** større enn noen gang.

Eier fortvilet over forfall på fredet gård

VÅGÅ. Dagens eier, Odd Kåre Haugøy, synes det er trist å se at slektsgården forfaller stadig mer.

– Det går på helsa løs. Mitt største ønske er at myndighetene fullfører restaureringsprosessen de startet på 1990-tallet, og at noen er villig til å fylle husene på gården med nytt liv og aktiviteter i framtida, sier Haugøy.

Alle de freda husene på gården har stått helt tomme siden onkelen, Trygve Haugøy, døde i 1995. Etter at neste eier, faren Kristian Haugøy, døde i 2007, ble Odd Kåre Haugøy plutselig eier av et stort freda gårdsanlegg som i dag skriker etter restaurering.

Ingen inntekter

Haugøy forteller at restaureringsarbeidet har stått stille i flere år, og at fire av husene fortsatt kun står med et ytre skall og ikke kan benyttes.

– Da er det heller ikke mulig å legge noen planer for bruk. Det forventes heller ingen inntekter på Haugøy i framtiden, selv etter at restaureringen er fullført.

Haugøy er en to-tunsgård, med innertun og nauttun, og omfatter i dag åtte bygninger som alle er freda: to våningshus, stabbur, stall, fjøs, sauefjøs, steinfjøs og låve. De eldste husene er fra 1600- og 1700-tallet. I sin tid hadde Haugøy rundt 50 hus fordelt på gården, setrer og utmark.

Besøkt av Munthe og Egner

Den sagnomsuste fjellmannen Jo Gjende var bror til nåværende eiers tippoldefar, og bodde på Haugøy en periode. Til gården søkte også en rekke bildekunstnere, som Erik Werenskiold og Gerhard Munthe.

På 1930-tallet var Thorbjørn Egner gjest her da han tegnet og samlet historier om gamle hus i Norge. Haugøy hadde i mange år fast besøk av Kunst- og håndverksskolen.

Verken onkelen eller faren til Haugøy hadde ressurser til å vedlikeholde den store kulturskatten – som ble fredet allerede på 1920-tallet.

Tøffe vilkår

Haugøy forteller at faren Kristian i 2004 tok opp et banklån på nærmere 60.000 kroner for å dekke utgifter til materialer i forbindelse med den pågående restaureringen. Et lån han aldri maktet å innfri før han døde i 2007.

– Det skjedde etter trussel fra fylkeskonservatoren om at restaureringen av Haugøy ville opphøre hvis eier ikke betalte sin andel, sier Haugøy.

Da Kristian Haugøy senere ikke fikk mer lån fra banken, ble restaureringen avsluttet.

– Tunet var på det tidspunktet fullt av bygningsmateriale, gamle tømmerstokker og jordhauger, sier Haugøy.

For ham er det uaktuelt å gå inn i noen avtale om økonomisk bidrag til restaureringen nå.

– Jeg er ikke i en slik økonomisk posisjon at jeg kan bidra med noen vesentlige midler fordi jeg har investert i og basert min tilværelse på å bo andre steder enn på Haugøy. Jeg ber innstendig om at det gjøres en utvidet innsats og at restaureringen på gården fullføres, sier Haugøy.

Bundet framtid

Kulturvernkonsulent Gry Wiese

BRÅSTOPP

«Da far ikke fikk mer lån fra banken, ble restaureringen avsluttet og Haugøy hastig forlatt.»

ODD KÅRE HAUGØY
EIER AV FREDA GÅRDSANLEGG

Fakta

Freda bygninger i Norge

- * Det er til sammen 5735 freda bygninger i Norge.
- * Oppland og Telemark har flest freda bygninger.
- * Vågå har landets største tetthet av freda gårder.
- * Haugøy i Vågå ble fredet allerede på 1920-tallet.

Kilde: Riksantikvaren

Horndalsveen i Oppland fylkeskommune viser til flere tiltak for å sikre bygningene på Haugøy.

– Fra og med 1999, da istandsettingsarbeidet ble igangsatt, har vernemyndighetene (Riksantikvaren og Oppland fylkeskommune) bidratt med drøyt 2,5 millioner kroner. Midlene har gått til istandsetting og sikring, og er prosjekter som er organisert og ledet av fylkeskommunen, sier Horndalsveen.

Hun sier verken avfredning eller flytting av husene på Haugøy er aktuelle løsninger.

– Gårdeieren må derfor selv bestemme hva husene skal brukes til i framtida. Når det er gjort, kan vi eventuelt hjelpe ham med å realisere planene for den freda gården, sier Horndalsveen.

LARS KRISTIAN STEEN
redaksjonen@nationen.no

nationen.no

Se flere bilder på nationen.no

Tung arv: Etter at faren Kristian døde i 2007, ble Odd Kåre Haugøy plutselig eier av

Rystet kulturhistorie

– Noe av det verste forfallet jeg har sett, sier Sjur Harby, kulturhistoriker med mangeårig bakgrunn fra Riksantikvaren.

Harby er dypt bekymret over forfallet på Haugøy.

– Både omfanget og graden av forfall gjør at dette skremmer, sier han.

Harby varsler derfor at han vil sette søkelys på Haugøy-saken på Breidablikkseminaret på Løten torsdag 24. november. Nettopp

landbrukets bygningsarv er tema på seminaret.

Alene og maktesløse

– Utfordringen vi som nasjon står overfor, med 500.000 ledige bygninger, er formidabel. Haugøy er et stort anlegg der alle bygninger er fredet. Hvordan kan en slik sak

Sjokkert: – Noe av det verste forfallet jeg har sett på et fredet anlegg, sier kulturhistoriker Sjur Harby (til høyre).

Halvgjort arbeid: Det store steinfjøset står tilbake som et tomt skall.

Uryddig: Skrot og rot har i mange år preget tunet på gårdsanlegget.

et fredet gårdsanlegg i Vågå med hele åtte bygninger. – Forfallet går på helsa løs, sier han.

ALLE FOTO: LARS KRISTIAN STEEN

Kulturhistoriker vil bruke Haugøy som skrekkeksempel

få et slikt forløp i en del av landet hvor bevisstheten om kulturarv

tradisjonelt har vært høy? spør Harby.

Han understreker at et fredet hus ikke bare er et arkiv- og saksnummer.

– Kulturarv handler alltid om mennesker. Bak hvert eneste kulturhistoriske anlegg står det en eier. Haugøy gir eierne et ansikt. Forutsetningene for å ivareta slike anlegg krever ressurser – og gang på gang ser vi at eiere blir stående alene og maktesløse, sier han.

– **Hvorfor er Haugøy-saken så ille?**

– Det ser ut til at arbeidet bare er forlatt, og at både offentlige og private midler langt på vei vil være bortkastet dersom restaureringsprosjektet ikke fullføres. Hele tunet er fylt opp med skrot, og det er ikke gjort noen sikringstiltak for å skjerme bygningene fra fortsatt forfall. Forholdene er alt det norsk kulturminnevern ikke skal være, sier Harby.

– **Norges arvesølv**

Han mener saken er spesielt oppsiktsvekkende fordi Haugøy har

vært tilskrevet nasjonal verdi helt siden fredningsinstituttet ble innført i 1920-årene.

– Dette er Norges arvesølv. Ser det slik ut i dag? sier Harby.

Han mener Haugøy-anlegget dokumenterer hvilke utfordringer den norske kulturarven står overfor og hvilken satsing som skal til om vi skal innfri de såkalte 2020-målene om vedlikeholdsnivå på fredet bygningsmasse.

– Svaret er ikke enda en kulturminnemelding eller færre fredninger. Dette virker som rene

avledningsmanøvre. Det trengs derimot midler, reell politisk handlingskraft og gjennomføringsevne, sier han.

– **Hva mener du bør gjøres for å redde Haugøy?**

– Sette i gang sikringstiltak umiddelbart for å stoppe ytterligere forfall. Det er også viktig at denne saken gis en ekstern evaluering slik at vi kan lære av den. Prosjekt har potensial til å bli en trist fortelling med en lykkelig slutt. Men først må alle kortene på bordet.

TIL INGEN NYTTE

«Både offentlige og private midler vil langt på vei ha vært bortkastet om restaureringsprosjektet ikke fullføres.»

SJUR HARBY, KULTURHISTORIKER